

UPPSALA
UNIVERSITET

Rapport IBG-LP 13-002

Sexualkunskapens utformning i läroböckerna

En textanalys av läroböcker kopplat till Lpf94 och GY-11 med inriktning på att undersöka hur sex och samlevnadsinnehållet är kopplat till de nya kursmålen

Veronica Andersson

Institutionen för biologisk grundutbildning, Uppsala universitet
Läraryrket 210-330 hp
Lärarexamensarbete 15 hp, ht 2013
Handledare: Henrik Viberg
Examinator: Malena Lidar

Sammanfattning

I och med att nya styrmedel kom till gymnasieskolan 2011 ändrades också kursplanen i Naturkunskap. I de nya kursmålen trycktes det på att sex- och samlevnad skulle få ett tydligare uttryck i undervisningen, detta var något som endast fanns lite i den tidigare kursplanen.

För att undersöka hur kursens nya mål har inverkat på läroböckernas innehåll utfördes en textanalys. Under denna textanalys undersöktes 10 olika principer för att se på läroböckernas innehåll. Därefter indelades resultatet under fem rubriker: Sexualfysiologi, STD/STI, Preventivmedel, Relationer och Lust.

För undersökningen användes 3 böcker kopplade till Lpf94 och 3 kopplade till GY-11. Detta för att se hur författarna har valt att omarbota bokinnehållet mellan de olika styrdokument. Resultatet från undersökningen visade att det finns stora skillnader mellan äldre böcker från Lpf94 och de nyare för reformen GY-11. I den äldre litteraturen var ämnet lågt prioriterat och fick inget större utrymme i texten.

I ämnesplanerna i Naturkunskap (1a1 och 1b) står det att undervisningens syfte är att ge: ”Naturvetenskapliga aspekter på, reflektioner över och diskussioner kring normer, rörande människans sexualitet, lust, relationer och sexuell hälsa” (Skolverket^{2,3}, 2013). Det som syntes allra tydligast i textanalysen var hur författarna valt att skriva mer om dessa moment i den nyare litteraturen jämfört med den äldre. Den nya fokuseringen i böckerna leder till en stark anknytning till elevernas vardag och kan därmed leda till större lust till lärande. I den nyare litteraturen har man även behandlat konflikter som finns i samhället. Genom att ta upp flera konflikter som är kopplade till sex- och samlevnadsämnet ger det möjlighet till integrering av andra skolämnen. När det kommer till de olika förlagen visade det sig att man har valt att lägga lite olika fokus på innehållet. Alla har dock gemensamt att med ett lätt språk diskutera och framföra sitt budskap.

Nyckelord: Didaktik, gymnasieskolan, läroböcker, textanalys, sex- och samlevnad.

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	2
Nyckelord:	2
1. Inledning.....	5
2. Bakgrund	6
2.1 Nya ämnesplaner	6
2.2. Förtydligande av termerna norm, relation, sexualitet, lust och hälsa	6
3. Litteraturoversikt	8
3.1 Historiska aspekter på sex och samlevnad i skolan.....	8
3.2 Hur samlar elever kunskap kring sex och samlevnad?.....	10
3.3. Sex och samlevnad på lärarutbildningen	10
3.4 Läromedelsanalys- forskning	11
4. Teoretiska utgångspunkter.....	13
4.1 Wikmans 10 principer	13
5. Syfte	15
5.1. Frågeställningar	15
6. Metod	16
6.1 Material	16
6.2 Läromedel- läroboksanalys	16
6.4 Etiska överväganden.....	17
6.5 Reflektioner över metoden	18
6.6 Giltighet och tillförlitlighet	18
7. Resultat.....	20
7.1 Naturkunskap B, Gleerups förlag	20
7.1.1 Fysiologi.....	20
7.1.2 STD/STI	20
7.1.3 Preventivmedel.....	20
7.1.4 Relationer	21
7.1.5 Lust.....	21
7.2 Naturkunskap 1a1, Gleerups förlag.....	21
7.2.1 Fysiologi.....	21
7.2.2 STD/STI	22
7.2.3 Preventivmedel.....	23
7.2.4 Relationer	23
7.2.5 Lust.....	24
7.3 Naturkunskap B och Naturkunskap 1a1, Bonniers förlag	24

7.3.1 Fysiologi.....	24
7.3.2 STD/STI.....	25
7.3.3 Preventivmedel.....	25
7.3.4 Relationer.....	26
7.3.5 Lust.....	27
7.4 Medan jorden snurrar, Naturkunskap kurs B, Natur och Kultur.....	27
7.4.1 Fysiologi.....	27
7.4.2 STD/STI.....	27
7.4.3 Preventivmedel.....	27
7.4.4 Relationer.....	28
7.4.5 Lust.....	28
7.5 Insikt Naturkunskap, Naturkunskap kurs 1a1, Natur och Kultur.....	28
7.5.1 Fysiologi.....	28
7.5.2 STD/STI.....	29
7.5.3 Preventivmedel.....	29
7.5.4 Relationer.....	30
7.5.5 Lust.....	30
8. Diskussion.....	32
8.1 Vad har författarna valt att fokusera på för områden i läroböckerna?.....	32
8.2 Har läroböckernas innehåll förändrats?.....	32
8.3 Hur behandlas frågor angående normer rörande människans sexualitet, lust, relationer och sexuella hälsa?.....	33
8.4 Framtida forskning.....	34
9. Konklusion.....	36
10. Referenser.....	37

1. Inledning

I och med att de nya styrdokumenterna trädde i kraft 2011 har kravet på sexualundervisning ökat för den verksamme läraren i naturkunskap. Undervisningen ska nu innefatta normer och relationer samt att sexualundervisningen har fått en tydligare roll i dagens kursmål. Genom de nya kursmålen behöver läraren se över sin egen undervisning för att den ska motsvara dessa nya krav och ge eleverna den kunskap man har rätt till.

För att kunna göra det bästa av undervisningen kan ett bra läromedel hjälpa till. Därför är det av relevans att undersöka hur dagens läroböcker ser ut och hur, och om, läroböckerna har förändrats för att motsvara de nya kraven i kursen naturkunskap.

Eftersom läroböckernas innehåll ska belysa de kursmål som finns kan detta ligga som en god grund för undervisningens upplägg. Har man bra material att arbeta med kan detta underlätta lektionsplaneringen. Eftersom det har visat sig i flera undersökningar att undervisningen i sex- och samlevnad på lärarutbildningen är mycket begränsad spelar läromedlet troligen en stor roll för läraren (Bengtsdotter Katz/Wallin, 2008, s.10). Vissa universitet och högskolor erbjuder ingen typ av undervisning inom området, och därmed är läromedlet en stor kunskapskälla för den nyutbildade läraren.

Jag vill därför undersöka hur böckerna är uppbyggda för att kunna se hur litteraturen har förändrats för att motsvara de nya kursmålen. Genom att se hur böckerna har förändrats ser man också hur ämnet har förändrats. Samtidigt vill jag undersöka hur olika förlag väljer att lägga upp innehållet. Utifrån detta kan man se vilket fokus författaren lägger på innehållet och eventuellt kan man lättare välja vilket läromedel som passar bäst i mitt framtida arbete i skolan.

2. Bakgrund

2.1 Nya ämnesplaner

I de tidigare kursplanerna för ämnet Naturkunskap A och fortsättningskursen B fanns det inga mål som syftade till att eleven efter avslutad kurs ska ha kunskaper kring sin sexuella hälsa eller diskussioner kring de normer som finns angående människans sexualitet (Skolverket^{4,5}, 2013). Att skolämnet inte tar upp kunskaper kring människans sexualitet, lust, relationer och normer har lett till stor diskussion.

Enligt en artikel av tidigare jämställdhetsministern Nyamko Sabuni, som publicerades av Dagens Nyheter (DN, 2011-07-12), är det av stor vikt att lärare blir bättre på att undervisa i ämnet sex och samlevnad. Eftersom detta enligt regeringen bör leda till en förbättring av jämställdheten ute på skolorna för att därmed minska och motverka sexuellt våld och trakasserier. Därför föreslogs en satsning där fler skolämnen ska integreras för att motverka våld och trakasserier. 10 miljoner kronor skulle satsas för att vidareutbilda lärare för att kunna uppfylla dessa krav. Nyamko Sabuni menade dessutom att även kunskap om hedersrelaterat våld bör ingå i skolans uppdrag (Sabuni, 2011).

När de nya ämnesplanerna i ämnet Naturkunskap skulle utformas bestämdes det att sex och samlevnad skulle få en tydligare roll i kurserna. I dagens ämnesplaner för naturkunskap, från 2011, står det i det centrala innehållet att kursen ska behandla (Skolverket 2,3, 2011):

Naturvetenskapliga aspekter på, reflektion över och diskussioner kring normer, rörande människans sexualitet, lust, relationer och sexuell hälsa (Skolverket 2,3, 2013).

Kurserna som rör dessa områden är obligatoriska för samtliga gymnasieelever utom de elever som läser på naturprogrammen. Kursen Naturkunskap 1a1 är den kurs man som eleven minst måste tillgodoräkna sig i sin examen och genom att man har med sex- och samlevnadsundervisning i denna kursplan visar man på dess viktiga roll i dagens skolutbildning (Skolverket 2, 2011).

Genom att ämnesplanerna har förändrats, i och med GY-11, bör även läroböckerna ha förändrats, detta för att stämma överens med kursinnehållet. Det kommer därför i denna läromedelsanalys att göras en jämförelse mellan läroböcker före och efter GY-11, för att se om och, i sådana fall, hur läromedlen ändrats för att anpassas till de nya kraven i kursen Naturkunskap.

2.2. Förtydligande av termerna norm, relation, sexualitet, lust och hälsa

Några av de nya målen i de nya ämnesplanen för Naturkunskap 1a1 samt 1b är att eleverna ska få kunskaper kopplade till normer om människans sexualitet, lust, relationer och sin egen sexuella hälsa.

”**Norm** (latin *no rma* 'rättesnöre', 'regel'), handlingsregel, påbud om hur man bör handla eller om hur något bör vara beskaffat eller organiserat” (Nationalencyklopedin¹, 2013).

Normer som begrepp är diffust och man kan sammanfatta det som idéer som beskriver vad som räknas som normalt eller onormalt. Dessa idéer kategoriserar hur vi som individer förväntas bete oss, vilket utseende vi ska ha, vilken livsstil och så vidare (Sörensdotter, 2010, s.136). I Ambjörnssons studie *En klass för sig* (2003) var normen någonting som flickorna i studien var väl medvetna om. De hade full förståelse kring hur de skulle bete sig, var och varför. Normer var något som de kände sig ”nödgade att förhålla sig till” (Ambjörnsson, 2003, s.67). Idéer som bygger upp normer påverkar därmed hur vi ser på oss själva och på varandra (Sörensdotter, 2010, s.139).

Relationer som vi skapar individer emellan kan därmed kopplas samman till normer. Utifrån dessa tankar blir vissa relationer mer accepterade än andra (Ambjörnsson, 2003, s.13). Det finns hierarkier där olika typer av sexualitet kan placeras på olika nivåer. Heterosexualitet är i hög mån en typ av sexualitet som är accepterad, därmed ska man inte bara se på detta begrepp som en sexuell handling, utan innebär även blickar, begär, känslor, sociala relationer och skvaller (Ambjörnsson, 2003, s.13-14). Det är också viktigt att man ser på hierarkier inom heterosexualiteten. Till exempel, en äldre kvinna kan ha en relation med en yngre man och detta anses bryta mot den normativa heterosexualiteten, trots att kvinnan ändå har ett heterosexuellt förhållande (Ambjörnsson, 2003, 14-15).

”Sexualitet är en integrerad del av varje människas personlighet, och det gäller såväl man och kvinna som barn. Den är ett grundbehov och en aspekt av att vara mänsklig, som inte kan skiljas från andra livsaspekter. Sexualitet är inte synonym med samlag, den handlar inte om huruvida vi kan ha orgasmer eller inte, och är heller inte summan av våra erotiska liv. Dessa kan men behöver inte vara en del av vår sexualitet. Sexualitet är mycket mer: den finns i energin som driver oss att söka kärlek, kontakt, värme och närhet; den uttrycks i vårt sätt att känna och väcka känslor samt att röra vid varandra. Sexualiteten påverkar tankar, känslor, handlingar och gensvar och därigenom vår psykiska och fysiska hälsa”(Nationalencyklopedin2, 2013)

Människans sexualitet är ett grundbehov för att känna närhet till andra individer. Detta påverkar oss på flera olika nivåer, bland annat vår psykiska och fysiska hälsa. Begreppet lust kopplat till sexualitet kan ses som en mental aktivitet där man eftersträvar sex. Längtan till detta hjälper människan att uppmärksamma erotiska signaler och därmed aktivt skapa förutsättningar för sexuell stimulering (Ibid).

Hälsa (fornsvenska *hælsa*, bildning till *hel*, *hæl* ”lycka”, ett ord besläktat med *hel*), definieras av Nationalencyklopedin som ett svårbeskrivet tillstånd och inte endast ett tillstånd fritt från sjukdom (Nationalencyklopedin3, 2013). Enligt Värld hälsoorganisationen (WHO) är begreppet betydligt mer definierat: ”ett tillstånd av totalt fysiskt, psykiskt och socialt välbefinnande och inte bara en frånvaro av sjukdom eller funktionsnedsättning”(Nationalencyklopedin3, 2013).

3. Litteraturöversikt

3.1 Historiska aspekter på sex och samlevnad i skolan

Historiskt sett har vi en lång tradition i Sverige med undervisning kring sexualitet och samlevnad. Redan på 1700-talet fanns det en form av undervisning i ämnet, då Carl von Linné var en av de som föreläste om sexualitet omkring år 1770. Han höll en serie föreläsningar som idag finns nedtecknat i boken "Om sättet att tillhoppa gå". Avsikten med denna serie var att "ge en bred beskrivning av sexualitetens natur" (Mattson, 1991, s.83).

I slutet av 1700 talet kom vetskapen om veneriska sjukdomar och därmed en stor rädsla för dessa. En kunglig kungörelse inrättades och det blev nu till uppgift för prästerskapet och folkskrifter att informera allmänheten. Därmed lades mer vikt över på kunskap om veneriska sjukdomar i den allmänna sexualundervisningen (Mattson, 1991 s.83).

Sexualitet blev under 1800 talet mer tabubelagt och den största risken var att man som ogift kvinna skulle bli gravid. Samhället förkastade kvinnor som blivit gravida utanför äktenskapet och de ansågs orena av kyrkan. Samhällets dom kunde bli olika hård beroende på var i landet man bodde. I vissa delar tvingades kvinnor som fött barn utanför äktenskapet att bära en speciell horhuva; detta för att alla i samhället skulle kunna se vem kvinnan var. Horan beskylldes även ofta för att vara ett hot för andra i byn, bl.a. trodde man att barn som insjuknat i Engelska sjukan blivit smittade av horan (Centerwall, 2005, s.27).

Trots att det fanns flera lagar och föreställningar om hur sexualitet skulle hanteras med avhållsamhet innan äktenskap såg man oftast lite mellan fingrarna när det kom till ungas kåthet och nyfikenhet på det andra könet. I vissa delar av landet kunde unga gå på så kallat nattfrieri och därmed underförstått pågick vissa sexuella aktiviteter. Däremot stod det dock fast att kvinnan inte skulle bli gravid. Det fanns också lagar och regler vilka förbjöd vissa utomäktenskapliga aktiviteter som inte var kopplat till fortplantning. Lagar som bl.a. förbjöd homosexualitet och otrohet (Ibid).

Sexualupplysning under denna epok fick dessutom större krav på sig att utbilda unga kring onani, som då ansågs vara sjukligt och ohälsosamt. Den 8 april 1865 samlades lärarsällskapet med läkare och gymnaster (gymnastiklärare) för att beskriva de risker som unga utsattes för vid onani, samt vilka åtgärder som var tvungna att införas. Denna diskussion spreds i samhället under titeln *Om osedligheten bland gossar och flickor*(Centerwall, 2005,s.28).

Onanin beskrivs som en last, en ovana. Den är vanlig i åldern tio till sjutton år, men förekom även i andra åldrar och i alla samhällsklasser, på landet såväl som i städerna. Den är vanlig bland flickor såväl som bland pojkar. Någon hävdar att onani till och med är vanligare bland unga flickor. Den orsakas av kamratpåverkan, liksom "osedlig lektyr", "osedligt tal", liksom att den unga personen ligger kvar i sängen för länge på morgonen. Men det kan också hända att en retning som t ex äntring på stång eller lina under gymnastiken kan vara starten på onanin. Även brist på föda under skoldagen kan leda till att barn försvagas och hänger sig åt onani. För att hindra barn och unga från att onanera, rekommenderade man övervakning, gymnastik, fosterlandskärlek och religiositet, men "kroppssaga" var inte att rekommendera. Man borde heller inte tala allmänt om onani, för att inte väcka den björn som sover, men spåra upp unga som kunde misstänkas onanera(Centerwall, 2005,s.28).

Kampen mot onani innebar att flera parter engagerade sig, lärare, läkare, präster och föräldrar deltog för att rädda barn och ungdomar från att onanera; detta genom att bl.a. hålla sträng övervakning, förespråka gymnastik, spela på fosterlandskärlek och religiositet. Onani kunde nu användas som förklaring för flertaliga sjukdomar och synen på onani som något farligt kunde fortsätta (Ibid).

Under 1900-talet utvecklades sex och samlevnadsundervisningen i Sverige. Den första undervisningen i sexualkunskap genomfördes av Karolina Widerström, Sveriges första kvinnliga läkare. Kunskapen och avhållsamhet stod här i centrum. Kvinnan skulle vänta till minst 20 års ålder innan hon ansågs tillräckligt mogen fysiskt och psykiskt för samlag. För pojkar var motsvarande ålder 24 år (Centerwall, 2005, s.29). Widerström undervisade om kroppsutveckling under puberteten och fosterutveckling. För att påvisa att sex inte var för njutning, utan för fortplantning, använde hon även skräckpropaganda i form av sexuellt överförbara sjukdomar. Man ansåg under denna tid att det var viktigare för flickor än pojkar att få kunskaper kring sexualitet, då den unga flickan inte hade samma sexuella drift som pojkar och därmed kunde delges kunskapen utan att öka sin sexuella drift. För pojkar ansåg man att de redan hade en hög sexuell drift och undervisning om detta skulle kunna förvärra situationen. Dessutom ansåg man att flickor behövde kunskapen för att skydda sig mot pojkarnas sexuella drift (Ibid).

1906 kom en rektor Strömberg från Lund fram till samt sammanfattade vikten av att skolan skulle ta ansvar och förmedla kunskap om fortplantning, ”Innan elevernas sexuella nervliv börjat kraftigare fungera” (Mattson, 1991, s.84). Rektor Strömberg ansåg även att eleverna, vid femtonårsåldern, skulle få kunskap kring sexualhygien, dessutom att skolan skulle samverka med föräldrarna för att varna om dåliga kamrater samt onanins skadeverkningar (Ibid).

Ett förslag om sexualundervisning för hela skolväsendet kom 1910, samma år som lag mot preventivmedelsupplysning fastställdes. 1918 kom en ny lag för att åtgärda utbredningen av könssjukdomar. Denna gav mer grund för att införa en sexualundervisning till folket. 1933-1936 diskuterades införandet av sexualundervisning för att sedan 1942-1945 införas i folkskolorna (Mattson, 1991, s.85).

När det kommer till den obligatoriska sexualundervisningen infördes denna först 1956. Detta är tidigt om man jämför med andra länder, vilket gör Sverige unikt i den bemärkelsen (Mattson, 1991,s.7). Även om svensk skola var tidig med att ha sexualundervisning som en obligatorisk del av skolundervisningen finns det inte någon direkt grundutbildning för lärarna och det är framförallt personalen som har fört ämnet framåt (Mattson, 1991s.8). Ämnet har också med tiden ändrat fokus från att vara direkt faktabaserat och endast till för att delge kunskap om sex till att nu mer vara inriktad mot samtal (Mattson, 1991, s.9).

2011 kom nya styrdokument för den svenska gymnasieskolan. I ämnet naturkunskap läggs det nu mer vikt på hälso- och livsstilsfrågor i undervisningen, dessutom ingår det i centrala innehållet att sexualitet och relationer lyfts fram som en del av elevernas medborgarbildning

(Skolverket 1, 2011). Eleverna ska få kunskaper kring att se och kritisk granska underförstådda normer i bilder och texter (Ibid).

3.2 Hur samlar elever kunskap kring sex och samlevnad?

I en metaundersökning av FIH (Statens Folkhälsoinstitut) visade det sig att internet har blivit en väl utnyttjad informationskälla för unga och äldre personer. Bl.a. 8 % av barn och unga i undersökningen delgav sig se på pornografi på internet. Andra användningsområden är att finna partners, både tillfälliga och för längre förhållanden, vilket gällde för både yngre och äldre i undersökningsgruppen. Att söka efter sexualupplysning på internet var betydligt vanligare hos de yngre kvinnorna i undersökningen än hos de övriga grupperna (Forsberg, 2005, s.78-79).

Enligt undersökningen Ungdomar och sexualitet (Socialstyrelsen, 2010, s.49) visade det sig att flickor var något mindre nöjda än pojkar med den sex- och samlevnadsundervisning som erhöles i skolan. Men man kan också se att andelen som anser att undervisningen är mycket dålig har minskat något mellan undersökningarna från 2007 till 2009, samtidigt som andelen som anser att undervisningen är ganska bra visar på en liten ökning (Socialstyrelsen, 2010 s.50).

Bland tjejer är skolan tillsammans med ungdomsmottagningen de viktigaste informationskällorna, medan det bland pojkar är skolan tillsammans med internet som är de vanligaste informationskällorna (Socialstyrelsen, 2010, s.51). Internet har därmed blivit en allt mer viktig källa till information (Socialstyrelsen, 2010, s.52).

3.3. Sex och samlevnad på lärarutbildningen

När en granskning gjordes av Sveriges lärarutbildningar, 2008, visade det sig att kurser inom ämnet fick en mycket liten del av den totala lärarutbildningen. I detta arbete jämfördes en undersökning gjord av RFSU 2004 samt forskarnas egen undersökning och samma tendenser kunde ses i båda undersökningarna (Bengtsson Katz/ Wallin, s.10). I undersökningen ingick 27 lärosäten, men endast tre av dessa i den obligatoriska undervisningen. På endast ett av dessa lärosäten ingår sex och samlevnad som ett huvudmoment i undervisningen. Däremot ingick det på 6 av lärosätena mindre kursmoment som kunde kopplas till ämnet. Vid 7 lärosäten kunde man komplimentera sina kunskaper, genom att läsa en specialiserings kurs kopplat till sex och samlevnad. (Bengtsson Katz./Wallin, 2008, s.10).

Inom programmet kan man, beroende på vilket universitet man läser vid, få olika typer av kursutbud. ”Det finns en mängd olika inriktningar vid de olika lärarutbildningarna, totalt flera hundra, det är alltså en svårgenomtränglig djungel av kurser”(Bengtsson Katz/Wallin, 2008. s.4). Det finns även specialiserade kurser, som är valbara för studenterna på flera av lärosätena (Bengtsson Katz/Wallin, 2008, s.6).

I en undersökning av Maria Bäckman (2011) intervjuades en lärare för att få hennes syn på hur sexualundervisningen fungerade i hennes klassrum. Under intervjun kunde det konstateras att läraren ansåg sig själv ha brister i sin egen utbildning kring att hantera ämnet. Denna åsikt delades även av många andra lärare (Bäckman, 2011, s.40).

I och med att samhället ställer nya krav på lärarkunskaper behöver lärarutbildningar ses över för att ge de blivande lärarna de kunskaper som krävs och 2009 kom en motion till Riksdagen (Motion 2009/10: Ub378). Roland Bäckman (2009) som författade denna motion menar att det finns flera anledningar till att ändra på lärarutbildningen inom området sex och samlevnad eftersom samhället idag har annorlunda krav på undervisningen. I dagens multikulturella samhälle måste undervisningen anpassas så att alla elever får samma möjligheter till en jämlik undervisning, så att det inte ska spela någon roll vilken kunskap eleverna redan fått från hemmen. Många av de barn och ungdomar som går i dagens skola kommer från olika familjekonstellationer och undervisningen bör anpassas till detta. Bäckman menar också att många lärare känner osäkerhet i hur man ska förmedla sin kunskap på bästa sätt till eleverna (Motion 2009/10: Ub378).

2010 publicerade RFSU ett pressmeddelande där man kunde konstatera att regeringen beslutat om en omstrukturering i lärarutbildningen. Detta för att ge de nya lärarna kunskaper kring hur de ska arbeta med eleverna om sex- och samlevnadsfrågor. Dessa kunskaper ska ingå i utbildningen för samtliga lärare som en del av den obligatoriska kursen för lärare (RFSU, 2010).

Ämnet behövs också för att ungdomarna ska få möjlighet att reflektera över och analysera normer och värderingar om sexualitet och relationer, bli klara över sina egna ja och nej till sex, samt hjälpa dem att definiera sin egen sexualitet och dess uttryck. Detta kräver utbildade lärare – något som den svenska skolan nu äntligen verkar få, säger Åsa Regnér (RFSU, 2010, s.1).

3.4 Läromedelsanalys- forskning

Om man studerar de äldre kursplanerna för ämnet Naturkunskap (Naturkunskap A och B) ser man att sex och samlevnad inte finns representerat. I den tidigare kursen Naturkunskap A fanns inte sex och samlevnad med ens i läroböckerna. Eftersom denna kurs var den enda obligatoriska i Naturkunskap för gymnasieelever under den tidigare skolformen kan man se att det faller bort från läroböckerna och kanske även helt i kursen. Man kan anta att eleverna fått denna typ av kunskaper från högstadiet, men eftersom många elever har sin sexualdebut senare är det ändå lämpligt att elever får ta del av dessa kunskaper även under gymnasietiden (Johansson, 2009, s.29).

”Läroboken är i sig förmodligen den enda bok någon människa på gott och ont är tvungen att läsa idag. Den ska förmedla saklig information uttryckt i en pedagogisk och anpassad text, där såväl samhällets gällande politik via styrdokument samt moral synliggörs”(Hermansson Adler, 2009, s.1).

I dagens styrdokument är det inget krav på att undervisningen ska bygga på en lärobok, däremot ska den bygga på läromedel, som leder till att eleverna får möjlighet att uppnå de mål som finns för skolämnet. Forskning visar dock att läroboken oftast är grunden för undervisningen och andra referenser som t.ex. internet används mer som ett komplement. Eftersom läromedel idag inte granskas av staten är det upp till varje lärare att välja ut ett läromedel som fyller de krav som finns för undervisningen (Ibid).

I en forskningsstudie av Hermansson Adler (2009) utfördes en analys av de 4 mest använda läroböckerna i biologi för högstadieskolan. Syftet var att undersöka hur sex- och samlevnadsundervisning representerades i böckerna utifrån Wikmans 10 principer: autenticitetsprincipen, perspektivprincipen, strukturprincipen, fokuseringsprincipen, problematiseringsprincipen, lustprincipen, optimeringsprincipen, metakognitiva principen, konfliktprincipen och relativitetsprincipen (Hermansson Adler, 2009, s.2-3).

Resultatet av analysen av läroböckerna visade att böckerna var lättlästa och innehöll relevant fakta för sex och samlevnad. I böckerna var autentiskt material bristfälligt vilket i sin tur påverkar elevens uppfattning av texten, eftersom de inte får kunskapen i texten kopplade till sitt eget vardagsliv (Hermansson Adler, 2009, s.9).

Läroböckerna faller också på att de inte tar upp de resurspersoner och organisationer som finns utanför skolan, dessutom är författarna försiktiga i att beskriva kontroversiella frågor t.ex. HIV eller mödomshinnans fysiologi och kulturella betydelse. Därmed blir lärarens professionella förmåga viktig, för att ge eleverna de kunskaper de har rätt till. Kan läraren komplettera de kunskaper som läroböckerna missar ges större möjlighet till eleverna att kunna integrera dessa till andra skolämnen (Ibid).

Det har dock visat sig svårt att få ämnena att integreras och även om ämnet är tvärvetenskapligt blir det ofta ett bortfall från den ordinarie utbildningsverksamheten. Trots att de flesta i skolan anser att sex- och samlevnadsundervisning är viktig och behövs blir den ändå ett frivilligt moment (Nordenmark, 2011, s.94).

4. Teoretiska utgångspunkter

4.1 Wikmans 10 principer

Läroböcker har genom tiden fått mycket kritik, antingen har språket varit för utförligt och konkret eller korthugget, faktsäckat och abstrakt. Wikman (2004) valde därmed att utifrån den kritik som uppkommit vid analys mot läroböcker skapa ett analysverktyg till sin egen studie. Utifrån den tidigare forskningen sammanfattades de negativa samt positiva aspekterna. De negativa aspekterna omvandlades sedan till positiva krav, det vill säga utifrån det negativa vill man istället skapa krav för läroboken (Wikman, 2004, s.55-56).

Efter sin kvalitativa analys studie kunde Wikman sammanställa sina resultat i 10 principer för en god lärobok. De 10 principerna användes som tolkningsverktyg för att se de trender som var genomgående genom läroböckerna (Wikman, 2004, s.148). Principerna är följande: autentiska principen, perspektivprincipen, strukturprincipen, fokuseringsprincipen, problematiseringsprincipen, lustprincipen, optimeringsprincipen, den metakognitiva principen, konfliktprincipen och relativitetsprincipen (Wikman, 2004, s.149).

De första 6 principerna syftar till att se på böckernas information framställs. En sak som är viktigt under dessa är att läsningen stödjer läsarens aktivitet, så att läsningen skapar en interaktion mellan författarens budskap samt läsarens förkunskaper(Wikman, 2004, s.149). Den autentiska principen menar på att elevernas lärande gynnas av att själva på undersöka och ta ställning till autentiskt material. I allmänhet är inte lärobokstexter autentiska utan texter om andra texter. Därför kan det vara av relevans att läroböcker även innehåller någon form av autentiskt material (Ibid).

Perspektivprincipen innebär dels att ett tema speglas utifrån flera vinklar och att kunskapens utveckling synliggörs. Genom att presentera ett begrepp utifrån flera olika sammanhang kan detta gynna inläring av begrepp (Wikman, 2004, s.152). Struktur och fokuseringsprincipen menar på inläring sker lättats vid god struktur av texten samt en kvantitativ begränsning (Wikman, 2004, s.155). Problematisering och lustprincipen fungerar som ett sätt att skapa vidare intresse hos eleven. Genom att testa läsarens nyfikenhet genom frågor och blanda in mänskliga behov i texten för att skapa sammanhang. Kan man stärka inläringen hos den som läser (Wikman, 2004, s.156-157).

Principerna 7-9 avser till att komplettera läsarens förkunskaper när det kommer till förståelse av texten. Optimeringsprincipen utgår från den variation av problemlösning som finns hos den som läser. Genom att utgå från läsarens förkunskaper i textens utformning kan man skapa en text som håller aktiviteten kvar. Det vill säga man fortsätter att följa tråden i det som beskrivs i texten (Wikman, 2004, s.158). Den metakognitiva principen sporrar den läsande till att reflektera över det egna lärandet. Genom att med vardaglig och vetenskaplig kunskap ifrågasätta den information som delges (Wikman, 2004, s.160). Konfliktprincipen bygger på att man utmanar de förkunskaper man har och testar dem i nya sammanhang. För att kunna utveckla sina kunskaper (Wikman, 2004, s.160)

Den sista principen är till för att läsaren ska kritiskt kunna granska sina förkunskaper, lärobokens samt omvärlden. Läsaren ska inte behöva memorera textens innehåll utan ska istället utmanas till att skapa sig egna slutsatser (Wikman, 2004, s.161-162).

5. Syfte

Syftet med detta arbete är att jämföra innehållet i läroböcker från Lpf 94 och GY11, för att se hur de nya kraven i undervisningen har lett till förändringar i läroböckerna.

5.1. Frågeställningar

- Vad väljer författarna att fokusera på i de olika läroböckerna inom området sex- och samlevnad?
- Har läroböckernas innehåll, när det kommer till sex- och samlevnad, förändrats och i sådana fall på vilket sätt har innehållet förändrats?
- Hur behandlar läroböckerna frågor angående normer rörande människans sexualitet, lust, relationer och sexuella hälsa?

6. Metod

6.1 Material

Naturkunskap B

Henriksson, Anders (2000). Naturkunskap B. Gleerups utbildning AB, Malmö.

Lundegård, Iann, Broman, Karolina, Viklund, Gunilla, Backlund, Per (2008). Naturkunskap B. Bonnier Utbildning, Stockholm.

Svanfeldt, Kerstin, Svensson, Monica (2003). Medan jorden snurrar, Naturkunskap kurs B. Natur och Kultur, Järfälla.

Naturkunskap 1a1

Henriksson, Anders (2011). Naturkunskap B. Gleerups utbildning AB, Malmö.

Kirsebom, Lisa (2011). Insikt, Naturkunskap 1a1. Natur och Kultur, Stockholm.

Lundegård, Iann, Broman, Karolina, Viklund, Gunilla, Backlund, Per (2011). Naturkunskap 1a1. Bonnier Utbildning, Stockholm.

6.2 Läromedel- läroboksanalys

Till denna textanalys av läromedel i Naturkunskap användes Wikmans 10 principer. Dessa har framställts för att visa på vilka trender som läroböckerna följer (Wikman, 2004, s.148). Till denna studie valde jag att begränsa mig till att studera de avsnitt i böckerna som jag kunde koppla till sex- och samlevnad. Eftersom detta var det område som fokuserades i undersökningen. Wikmans 10 principer kan sammanfattas och beskrivs nedan:

1. Autenticitetsprincipen: innebar att läromedlet granskades utifrån hur eleven tillgodoses med autentiskt material i läroboken. T.ex. artiklar och tidningsinsändningar. För att sedan kunna göra egna ställningstaganden.
2. Perspektivprincipen: vilka olika typer av synvinklar som presenteras för eleven i texten. Finns det ett eller flera perspektiv i texterna?
3. Strukturprincipen: innebar hur textens olika delar samspelar och ger eleven en helhet.
4. Fokuseringsprincipen: vilka olika teman inom sex och samlevnad väljer läroboksförfattaren att ta upp i texten. T.ex. könsorganens anatomi, puberteten, graviditet, orgasm, onani, relationer etc.
5. Problematiseringsprincipen: vilken typ av frågor tas upp i texten och hur samspelar de till att ge eleven en djupare förståelse. Hur arbetar boken med inlärningsuppgifter?
6. Lustprincipen: hur texten stimulerar eleven till kunskap genom att koppla innehåll till känslor, empati mm.
7. Optimeringsprincipen: hur förståelig är texten för eleven. Hur är texten skriven, vilket typ av språk används?
8. Metakognitiva principen: hur vardagskunskap och vetenskaplig kunskap argumenteras så att eleven ska känna att textens innehåll är relevant och lockar till vidare lärande.
9. Konfliktprincipen: hur lärobokens innehåll problematiserar elevens förståelse kring ämnet. Tar boken upp några aktuella exempel på konflikter som kan dyka upp i ämnet?

10. Relativitetsprincipen: hur eleven stimuleras av innehållet för att sedan kunna ta aktiva ställningstaganden (Wikman, 2004, s.149-162).

För att visa för läsaren hur principerna speglades i läroböckerna exemplifierades dessa i form av utdrag från läroböckerna. Detta medförde att man kan kontrollera trovärdigheten av principerna (Wikman, 2004, s.148). De olika principerna är delvis överlappande, vilket gjorde att de gav en övergripande bild över innehållet i läroböckerna. De 10 principerna användes för att bygga upp till en övergriplig tolkning av innehållet (Ibid). Genom användandet av principerna kunde trender i läroböckerna konstateras. Dessa trender kunde i sin tur användas för tolkning av hur dessa trender följde de nya kriterierna i ämnesplanerna, samt hur de skiljer sig mellan de olika styrdokumenterna.

Vid läsningen av läroböckerna användes definitionerna av principerna som bas för tolkningen av innehållet som därefter nedtecknades. För att skapa en tydlig struktur under resultatdelen samt visa på vad böckernas faktiska innehåll var delades resultatet in under 5 olika avsnitt. Genom att ha dessa indelningsavsnitt kunde man tydligt avläsa om någon bok skulle helt ha avstått från något eller några specifika områden. 4 indelningsavsnitt; sexualfysiologi, STD (sexually transmittable diseases), preventivmedel samt relationer togs utifrån en tidigare studie av området (Johansson, 2009, s.12). För att uppfylla en ytterligare ett tema som uppkom under analysen gång tillsattes Lust som en femte indelningsavsnitt. Indelningsavsnitten lades till under resultatet för att påvisa böckernas innehåll, i form av olika teman och inte endast att de uppfyller de olika kriterierna.

Sexualfysiologi benämns som de frågor som strikt rör det fysiologiska. För att skapa teman till detta avsnitt har en undersökning gjorts och följande teman kunde fastställas.

Könsorganens anatomi, puberteten, menstruationscykel, erogena zoner, orgasm, onani, människans embryoutveckling och havandeskap, hormoner, befruktning, abort, graviditet och spermieproduktion (Johansson, 2009, s.13).

STD (sexually transmittable diseases) eller STI (sexually transmittable infections) avsnittet fokuserades till att undersöka vad böckerna behandlade angående HIV och klamydia och hur sexuellt överförbara infektioner sprids (Ibid).

Preventivmedel undersöktes utifrån hur böckerna förklarar vilka preventivmedel som finns för att undvika sexuellt smittsamma sjukdomar samt graviditet (Ibid).

Inom kategorin relationer analyserades läroböckerna för att finna relationsrelaterande texter. Med inriktning till sociala aspekter av sexuella relationer (Ibid).

När analysen gjordes uppmärksammades det att Lust som är en viktig del av dagens nya kursplan inte hade tagits upp i de indelningsavsnitt som Johanssons (2009) studie använt sig av. Därmed lades detta avsnitt till för att ta upp hur författarna har valt att ta upp begreppet Lust i läroböckernas innehåll.

6.4 Etiska överväganden

Eftersom en textanalys har genomförts i denna studie har inga större etiska överväganden för studien genomförts. Det har gjorts ett antagande att etiska överväganden har genomförts under tidigare forskning samt vid framställning av läroböckerna.

6.5 Reflektioner över metoden

Till denna undersökning har böcker från den äldre kursen Naturkunskap B samt den nya grundkursen Naturkunskap 1a1 används. Varför kursen Naturkunskap B valdes ut i undersökningen beror på att det i den förra grundkursen i Naturkunskap (Naturkunskap A) inte fanns något tema mot sex- och samlevnadsundervisning.

För att kunna se hur läroböckerna har förändrats med de nya styrdokumenterna genomfördes undersökningen på läromedel från tre olika förlag, Bonnier, Gleerups och Natur och Kultur. Genom att använda böckerna från dessa tre förlag och jämföra dessa från den äldre läroplanen med dagens nya styrdokument fick man en inblick i hur författarna har arbetat för att förnya materialet för att anpassa det till de nya kursplanerna. Att just dessa förlag användes beror dels på att de är tre stora förlag och dels att dessa fanns att tillgå under denna undersökning. Att det endast är tre förlag som omfattas i denna uppsats är en begränsning som gjordes för att arbetsmängden till detta arbete skulle anses vara rimlig.

En annan viktig anledning till valet av just dessa läroböcker är att dessa fanns att tillgå. Därför är böckerna från kursen Naturkunskap B ifrån olika år, där den äldsta är publicerad 2000 och den nyaste från 2008. Därmed kan det finnas skillnader p.g.a. att författaren har arbetat mer med den nyaste lärobokens innehåll för att den ska anpassas till samhället. Däremot är samtliga böcker från Naturkunskap B skrivna för att de ska representera kursupplägget i Naturkunskap B. Eftersom kursens upplägg inte har förändrats under tiden 2000 till 2008 anser jag att detta kan överses och att läroböckerna är lämpliga att använda i min undersökning.

Indelningen av resultatet utifrån 5 olika avsnitt gjordes dels för att skapa en tydlighet i resultatet, men också för att påvisa vad böckerna egentligen innehåller. De principer som används påvisar endast i vilken trend som visas i innehållet (Wikman, 2004, s.148), men genom att tillsätta indelningsavsnitt visades innehållet mer konkret. Genom dessa indelningar kan man utläsa vad författarna har valt att ta med i sina böcker, och i fall vissa områden inte har fått liten plats eller uteslutits i läroboken.

6.6 Giltighet och tillförlitlighet

Eftersom denna studie är uppbyggd kring aspekter från en tidigare publicerad studie (Wikman, 2004) är giltigheten relativt god för dessa, då den redan är beprövad. Däremot har egna tolkningar av tidigare undersöknings synvinklar gjorts, vilket kan påverka validiteten i undersökningen.

I utformningen av denna metod har jag valt att arbeta med redan framtagna metoder och utifrån dessa gjort en egen tolkning. Utifrån de 10 olika principerna i litteraturen har jag valt att tolka utifrån det sätt som beskrivits tidigare. Under punkten Lustprincipen har jag valt att se på hur bokförfattarna har skrivit texten. Hur de har gjort olika empatiska och känslomässiga skildringar av ämnet. När det kommer till att beskriva känslor och empatier är det fullt möjligt att min egna subjektiva tolkning påverkar resultatet, därför har jag försökt att arbeta objektivt, genom att försöka framställa hur exakt de beskriver olika avsnitt och försöka lägga egna värderingar utanför analysen.

Att det endast är tre förlag som togs med i undersökningen gör den begränsad. Hade fler förlag funnits med hade man eventuellt funnit fler likheter eller olikheter mellan förlagen. Däremot gjordes denna begränsning för att studiens storlek, och därmed fanns det inte möjlighet för flera förlag och läroböcker.

7. Resultat

7.1 Naturkunskap B, Gleerups förlag

Boken tar generellt upp 4 av de olika principer som studerats (struktur-, fokuserings-, problematiserings- och optimeringsprincipen). Innehållet fokuseras mest på det anatomiska, där bl.a. könsorganens anatomi, graviditet, hormoner, menstruation och abort tas upp och beskrivs. Strukturen i texten binder samman de olika kategorierna och man har försökt att binda samman de sexualfysiologiska bitarna. Författaren har också använt sig av ett vardagsspråk för att göra texten förståelig för läsaren. När det kommer till problematiseringsprincipen finns det 5 olika instuderingsfrågor som komplement till avsnittet.

7.1.1 Fysiologi

Under kapitlet Människan består av miljarder celler, finns olika delar av avsnittet Fysiologi representerat. Boken fokuserar på fortplantningssystemet och tar i viss mån upp kvinnans anatomi. När man läser de olika rubrikerna kan man inte finna några direkta kopplingar till autentiskt material som: vetenskapliga artiklar, undersökningar eller dylikt. Vissa olika perspektiv finns inte heller med i textupplägget, t.ex. erogena zoner, orgasm, onani och puberteten.

Arbetsuppgifterna till avsnittet består av 5 olika frågor. En av dessa handlar om innehållet i p-piller, två om graviditet, en om fosterundersökning samt en om provrörsbefruktning. Problematiseringen av frågorna syftar till enklare svar som finns att tillgå i texten.

Texten är mycket förklarande och använder sig av ett lättförståeligt språk. Den kopplar in vetenskapliga termer i den mer vardagliga texten. Som att t.ex. förklara vad ett specifikt könshormon har till uppgift och hur detta påverkar den mänskliga kroppen.

Det är hormonet FSH (follikelstimulerande hormon) från hypofysen som framkallar follikeltillväxten (Henriksson, 2000, s.134).

Det finns det också exempel på ordbruk som inte förklaras t.ex. anlag. Däremot tas det upp och förklaras senare under följande kapitel. Texten fokuserar på att framställa kunskapen vetenskapligt korrekt sätt och blandar inte in vardagliga aspekter eller konflikter. Därmed saknas underlag för en metakognitiv inlärning.

7.1.2 STD/STI

Under kapitlet *Våra mikroskopiska fiender*, tas AIDS upp som en underrubrik. Under detta relativt korta avsnitt tas vetenskap om sjukdomen upp samt virussjukdomens symptom. Texten är sakligt skriven och väver inte in några värderingar och inte heller någon form av ny forskning finns presenterad. Avsnittet tar inte upp någon direkt problematisering av de konsekvenser som sjukdomen kan ge upphov till. Det finns en arbetsfråga som är kopplad till AIDS och den handlar om de olika symptom som finns. Några andra typer av problematiseringar finns inte med i textens upplägg.

7.1.3 Preventivmedel

Under rubriken graviditet tas p-piller upp. Man beskriver verkan av p-piller på följande sätt:

Egenskapen hos äggstockarnas hormoner att verka hämmande på hypofysen utnyttjas i p-piller. Vanliga så kallade kombinationspiller innehåller en blandning av östrogen- och progesteronliknande ämnen. Det hindrar bl.a. ägglossningar. Vidare blir slem som finns i livmoderhalsen svår genomträngligt för spermier (Henriksson, 2000, s.134).

Man ger inga andra exempel på preventivmedel och inte heller vilka för och nackdelar som kan finnas för preparatet.

7.1.4 Relationer

Författaren har valt att inte ha någon form av innehåll som kan kopplas till avsnittet relationer.

7.1.5 Lust

Författaren har valt att inte ha någon form av innehåll som kan kopplas till avsnittet lust.

7.2 Naturkunskap 1a1, Gleerups förlag

Autenticitetsprincipen är en princip som inte uppfylls i denna bok. Eftersom man valt att inte ge några konkreta förslag på passande studier eller artiklar. Man nämner däremot att man använder sig av studier för att stärka det man nämner i boken, däremot refererar man inte till någon specifik. Annars kan man utläsa de övriga principerna genom bokens olika avsnitt.

7.2.1 Fysiologi

Mannens och kvinnans könsorgan är det första som beskrivs i boken. Denna del ger en överskådlig blick över hur de olika könsorganen ser ut samt dess funktion. Strukturen i gör att de olika delarna i avsnittet samspelar med varandra och går in i varandra.

För att beskriva *menstruationscykeln* används en bild för att ge en förklaring till hur cykeln ser ut under hela månaden. PMS och mensvärk är olika tillstånd som man väljer att ta med i texten, och förklarar vad som egentligen händer vid dessa tillstånd. Genom att beskriva hur menstruationen kan påverkas av olika yttre omständigheter försöker man ge flera perspektiv på denna företeelse.

Boken tar i denna del inte upp någon direkt ny forskning på området därmed uppfylls inte den autentiska principen. Däremot framställs olika synvinklar/perspektiv inom området. Exempel på detta är under rubriken *Vem bestämmer könet?* Under denna rubrik tar författaren upp de olika genetiska möjligheterna för vad som avgör det biologiska könet, och hur detta kan problematiseras.

Onani beskrivs i texten som en möjlighet för en person att ha sex utan att ha en partner. Dessutom den fördel som onani kan ge, genom att man som person kan lära sig mer om hur den egna kroppen fungerar sexuellt.

Under rubriken *Orgasm* har författaren valt att arbeta med att framställa vad som händer i kroppen. Orgasm beskrivs dels fysiologiskt vad som sker, men också den känsla som kan upplevas. Författaren beskriver tillståndet som ”en skön känsla sprider sig som vågor i kroppen” (Henriksson, 2011, s. 166). Därmed blandas olika det vardagliga språket och den vetenskapliga teorin och innehållet blir optimerat för läsaren. Man är också nog med att

trycka på att orgasmen är en individuell upplevelse och att den kan uppkomma på olika sätt eller inte alls.

Det finns flera exempel på konflikter i texten. Abortfrågan är en av dessa och olika författaren har valt att ta med flertalet olika perspektiv, både juridiska och etiska perspektiv. Man ger flera olika problematiseringar av abortfrågan. Ett synsätt som tas upp är att kvinnan ska ha rätt att bestämma över sin egen kropp. Dessutom finns det även andra synsätt som t.ex. kritik mot dagens abortlag. När det kommer till sidan som anser att abort ska vara förbjuden, väljer författaren att ta upp två olika ståndpunkter i frågan. Den ena är tankar om att ägget som befruktats ska skyddas som en levande individ. Ett annat perspektiv är att det idag endast är kvinnan som bestämmer om hon ska behålla barnet eller inte. ”Det är orätt att kvinnan själv får besluta om abort. Det är ju även mannens barn” (Henriksson, 2011, s.170).

Under avsnittet ”*Befruktning och graviditet*” (Henriksson, 2011, s.175) beskrivs hur ägget befruktas av spermie och hur äggcellen utvecklas under de första dagarna och sedan embryoutvecklingen. Under en rubrik beskrivs olika tecken på graviditet och hur man kan testa om en kvinna är gravid. Fosterundersökningar tas upp som en egen punkt. Under denna rubrik beskrivs det hur man kan använda olika tekniker för att ta reda på hur barnet utvecklas och mår, samt att man även kan diagnostisera kromosomavvikelse. Fosterdiagnostik problematiseras i texten genom att man som förälder kan välja att utföra en abort för säkerhetens skull.

Man arbetar utefter att skapa en tankeprocess hos den som läser. Som exempel på detta är texten om abort, bestämning av kön samt fosterdiagnostik. Under dessa avsnitt ifrågasätts hur vi arbetar med dessa frågor och hur de ifrågasätts. Man arbetar med olika typer av arbetsuppgifter, där man ska besvara mer konkreta frågor. Dessutom finns frågor där det ges utrymme för egna tolkningar, utifrån sina egna åsikter och förkunskaper och det man läst i läroboken. Som är kraven för relativitetsprincipen. Språket i boken syftar också till att försöka ge läsaren förståelse. Man blandar in vardagliga företeelser för att ge läsaren något att knyta an till, t.ex. vardagsmått, som teskedar och matsked. För att optimera förståelsen av texten för läsaren används både vetenskapliga termer med en förklaring på ett mer vardagligt språk.

7.2.2 STD/STI

Fokuseringen som man har valt att göra i boken är, HIV viruset, AIDS samt Smittskyddslagen. Klamydia, gonorré, könsherpes och kondylom är också könsjukdomar som tas upp vid sidan om. Sjukdomarnas beskrivning är saklig. Man beskriver symptom, hur de smittas samt vilka konsekvenser som sjukdomen kan leda till, t.ex. hur sjukdomarna påverkar vår hälsa. Under rubriken smittskyddslagen beskrivs vilka sjukdomar som ligger under denna lag samt vad som egentligen menas med den. En beskrivning om hur man testar könsjukdomar finns också med.

Lustprincipen att få eleven villig att lära sig mer om ämnet används under ett stycke förklarar Aids problematiken i Afrika. Texten beskriver de svårigheter som finns i dessa länder och hur de sjuka inte kan få den behandling som de behöver.

7.2.3 Preventivmedel

I läroboken nämns att studier som har utförts visar att ”de som fått bra information skyddar sig bättre mot sjukdomar och graviditet” (Henriksson, 2011, s.167).

Under rubriken Skydd vid sex tar boken upp olika preventivmetoder som används idag. Författaren har valt att belysa preventivmedlen: Kondom/femidom, p-piller och andra hormonpreparat, pessar och spiral. Strukturen i texten syftar till att beskriva hur de olika preventivmetoderna fungerar och vilken typ av skydd dessa ger. För att få flera perspektiv har man även valt att ta med avbrutet samlag och säkra perioder som en typ av metod. Därefter beskrivs det varför dessa metoder inte anses vara säkra och felaktiga.

För att belysa vikten av att använda preventivmedel skriver man om problematiken som uppkommer i utvecklingsländer, där p.g.a. bristen på preventivmedel många unga dör till följd av könssjukdomar och graviditeter. ”Flera miljoner människor smittas med HIV varje år och nästan hälften av dessa är endast 15-25 år gamla” (Henriksson, 2011, s.168).

Språket som används är vardagligt och strukturen i texten är att varje preventivmetod presenteras och behandlas. Detta ger flera olika synvinklar på hur preventivmedel kan användas och ger läsaren möjlighet till information om de valmöjligheter som idag finns.

7.2.4 Relationer

Texten är uppdelad i två delar: en om *sexualitet och normer*, och en om *kärlek och sex*. Relationer binder samman texten och först pratas det om heteronormen i samhället och sedan går över till att diskutera orgasmer, lust ansvar och respekt.

Olika synsätt angående sexualitet och normer tas upp i texten. Diskussionen går kring de sociala normer som finns i dagens samhälle. Författaren har strukturerat texten så att den beskriver hur det historiskt har sett ut, samt hur vårt samhälle ser ut idag med hur vi anpassar oss efter en normativitet. Normbrott är ett uttryck som används i texten och författaren beskriver detta bl.a. genom detta exempel ”när en man klär sig i klänning”, och att det kan resultera i hot och våld. Texten förklarar för läsaren att man kan styra de normer som är i samhället.

En annan konflikt som tas upp är den angående omskärelse hos både kvinnor och män. Under detta avsnitt beskriver författaren hur detta går till samt vilken kulturell betydelse denna operation har. Riskerna för operationen tas också upp och därmed sker et ifrågasättande av denna handling, och man blandar även in organisationer som arbetar emot att sådana handlingar ska ske.

Texten tar upp vardagsexempel och författaren skriver med ett språk som också är vardagligt. Man använder vetenskapliga termer och sätter in dem i ett vardagligt perspektiv. Genom att använda flera olika vardagsexempel och olika typer av ställningstaganden skapas det möjlighet för att besvara de frågor som finns i anslutning till kapitlet. Här finns det problematiseringar som både är argumenterande, ställningstagande frågor samt mer konkreta besvarande frågor.

7.2.5 Lust

”Det krävs lust att ha lust” (Henriksson, 2011, s.167). Under detta avsnitt tar författaren upp olika perspektiv som samvekar för att den sexuella lusten ska infinna sig. En konflikt som framställs i texten är hur det är att vara i ett förhållande och att man inte respekterar den andres vilja. Att inte ha lust till sex beskriver författaren kan vara ”svårt att förstå att partnern inte vill” (Ibid) däremot framställs vikten av att man själv tycker att det känns rätt. . Preventivmedel tas upp som en viktig del i att visa respekt för sin partner, eftersom ”det kan påverka resten av livet” (Henriksson, 2011, s.167).

Senare i avsnittet tas rubriken om *Otillåten sex* upp. Här beskrivs vad lagen säger om sexuella relationer, vad som anses vara ok och det som inte är det t.ex. våldtäkt, incest och pedofili. Dessa olika brotts innebörd beskrivs i texten samt konsekvenser av dem. Författaren försöker här väva in att man kan få hjälp om detta har hänt och lite skillnader mellan könen när det kommer till att erkänna övergrepp.

7.3 Naturkunskap B och Naturkunskap 1a1, Bonniers förlag

Böckerna tar bra upp de olika principerna som undersökts. Man kan på autenticitets-, perspektiv-, problematiserings-, metakognitiva – och konfliktprincipen ge flera olika exempel. Detta ger läsaren flera olika synvinklar till böckernas innehåll.

Det är samma författare som skrivit båda läroböckerna och det är inte många år som skiljer de olika utgåvorna. Naturkunskap B släpptes 2008 och Naturkunskap 1a1 2011. Detta gör att man har återanvänt stora delar av innehållet från Naturkunskap B när man skrev den nya läroboken Naturkunskap 1a1. Det som däremot skiljer sig åt i texterna är att Naturkunskap 1a1 tar upp tre extra avsnitt om normer som inte finns med i den äldre upplagan. Detta kommer att tas upp mer ingående under rubriken *Relationer*.

7.3.1 Fysiologi

Texten fokuserar på följande olika punkter inom temat fysiologi: erogena zoner (oxytocin), onani, mödomshinnan, kvinnans könsorgan, mannens könsorgan, stånd, upphetsning/erektion och orgasm. Till en början försöker författarna fastställa hur kroppen reagerar på beröring, för att senare gå in på anatomi (hur det egentligen ser ut) och därefter gå in på hur kroppen reagerar under samlag.

Under rubriken ”*Erogena zoner*” (Lundegård et.al, 2011, s.129, Lundegård et.al, 2008, s.33) tar författarna upp vad en erogen zon egentligen innebär och beskriver det som extra känsliga områden för beröring. Man har beskrivit erogena zoner på ett metakognitivt sätt då den vardagliga uppfattningen interageras med den vetenskapliga enligt följande:

”Kort sagt är erogena zoner de ställen på kroppen som väcker sensualitet och sexuella lustkänslor. I den moderna vetenskapen har det också konstaterats att i flera av dessa områden är det yttersta hudlagret rikt på fria nervändar för känsel” (Lundegård et.al, 2011,s.129, Lundegård et.al, 2008, s.33)

Som ett autentiskt material till detta avsnitt finns undersökningen ”Eves secrets” av forskaren Josephine Lowndes-Sevely (Lundegård et.al, 2011,s.133, Lundegård et.al, 2008, s.39). Denna

forskning finns med för att ge en förklaring till hur det kvinnliga könsorganet egentligen ser ut och fungerar och försöker förklara de likheter det kvinnliga könet har med det manliga.

Under det manliga könsorganet tas det upp vilka olika delar som ingår i mannens könsorgan samt vilka uppgifter dessa har, hur organet fungerar när det kommer till stånd och hur penisens storlek och utformning kan se olika ut. Texten innehåller flera olika perspektiv på hur det manliga könsorganet kan se ut och fungera. Dessutom tar texten upp erektionsproblem och olika anledningar till varför man kan få problem med detta: prestationskrav, sjukdom, droger, medicinering och rökning. Man tar också upp det motsatta problemet (ballhugg) och vad detta innebär.

Orgasmen beskrivs separat mellan könen. Detta för att visa de skillnader som finns mellan könen, när det kommer till denna företeelse. Läsarens förkunskaper används för att förklara känslan av en orgasm, genom att jämföra detta med en nysning eller gäspning (Lundegård et.al, 2011, s.136, Lundegård et.al, 2008, s.43). Man förtydligar även beskrivningen av orgasmen med att ”själva orgasmen har ibland jämförts med chokladen på glassen” (Lundegård et.al, 2011, s.136, Lundegård et.al, 2008, s.43).

För att problematisera avsnittet har instuderingsfrågorna för kapitlet byggts upp på att eleven först själv ska ta reda på information (genom att läsa lärotexten eller kolla på internetsidor). För att sedan kunna diskutera och ta ställning.

En konflikt som tas upp i avsnittet är myten om mödomshinnan. Den kulturella aspekten av myten om mödomshinnan tas upp och diskuteras. Författarna beskriver denna konflikt som något som lätt uppkommer om man inte har rätt information att tillgå.

7.3.2 STD/STI

Avsnittet inleds med att beskriva hur dagens sexuella handlingar leder till flertalet sjukdomar och dess följder, vilket därmed trycker på säker sex. Smittskyddslagen har en central roll i texten och beskriver vad denna innebär samt vilka sexuellt överförbara infektioner som berörs av lagen: klamydia, gonorré och HIV/AIDS.

Boken tar dessutom upp genital herpes och kondylom. Man beskriver sjukdomarna, vilka symptom de har samt vilken typ av behandling som finns. När det kommer till HIV/AIDS beskriver man dessutom vikten av att man diagnostiserar sjukdomen i tid för att kunna lindra symptomen.

När det kommer till instuderingsfrågorna för detta tema finns en direkt kopplad fråga. Denna fråga är skriven så att läsaren ska kunna ta hjälp av autentiskt material, och använder sig av hemsidan www.umo.se som källa.

7.3.3 Preventivmedel

De preventivmedel som tas upp i läroböckerna är kondom och vaccin mot papillom viruset (som ger upphov till kondylom). Därmed är de olika perspektiven på preventivmedel begränsade. Texten beskriver hur preventivmedlet fungerar och att det endast är kondomen i detta fall som förhindrar graviditet. Språket i texten är informativt och man vill tydligt förklara vikten av att skydda sig, för att man ska kunna njuta och inte känna oro för samlaget.

7.3.4 Relationer

Båda läroböckerna diskuterar kring vad som anses vara normalt. Genom att ta med Kinsey rapporten om amerikaners sexvanor som autentiskt material. Författarnas val av rapport visar på en metakognitiv inlärning, där den vardagliga uppfattningen sammankopplas med den vetenskapliga. Här beskriver man hur det som man i vardagen tror ska vara onormalt visade sig vara normalt. För att jämföra den vardagliga benämningen av normalt med den vetenskapliga valde författarna att ta med normalfördelningskurvan. För att påvisa hur få människor som faktiskt håller sig inom den zon som motsvarar det normala. Författarna skriver vidare att vara normal enligt normalfördelningskurvan är en bedrift som är väldigt svårt att uppnå.

Man understryker också i texten att ”Naturvetenskapen kan bara beskriva hur vi fungerar fysiskt. Den kan också bidra med vissa förklaringar till varför vi under släktets utveckling har tjänat på att skaffa oss beteenden och vad som haft betydelse för vår överlevnad som släkte” (Lundegård et.al, 2011,s.134, Lundegård et.al, 2008,s.32). Därmed problematiserar texten ifall det verkligen är betydelsefullt att vara normal.

Författarna hänvisar även läsaren till andra autentiska källor som: RFSU, Aids-delegationen, Skolverket och Folkhälsoinstitutet hemsidor för att få mer upplysning om sex och samlevnadsfrågor.

I läroboken för Naturkunskap 1a1 tar författarna även upp normkritik, att kunna göra det onormala normalt. Inledningsvis förklarar man vad som menas med normer och hur dessa påverkas av samhället. ”Sociala normer kan variera mellan människor med till exempel olika etniska ursprung, olika kön, ålder, eller klasstillhörighet” (Lundegård et.al, 2011,s.125).

Författarna framställer flera perspektiv på hur våra relationer ser ut idag i Sverige. När det kommer till *Normer och relationer* visar man hur media och samhälle framställer en heteronorm kärnfamilj, medan vi idag har flera olika typer av familjekonstellationer. Det beskrivs hur samhällets syn har förändrats med tiden, då det gäller hur en familj ska se ut, t.ex. hur skilsmässor har accepterats och därmed förändrat hur en familj ser ut och att det sedan 2009 i Sverige erbjuds samkönade äktenskap.

Inom *Norm som leder till diskriminering* tas manliga och kvinnliga ideal upp och problematiseras, hur man ska se ut och bete sig för att bli accepterad. Där tas även olika typer av perspektiv upp, t.ex. att ”är man dessutom invandrarkille eller invandrartjej med speciella seder från det land man kommer ifrån, förändras normerna ytterligare. Man möts med andra förväntningar som man tvingas leva upp till” (Lundegård et.al, 2011,s.126). Författarna försöker visa på de konflikter som finns när det kommer till normer. ”Vissa människor tjänar faktiskt på att normerna upprätthålls och bjuder motstånd när andra försöker att förändra dem” (Lundegård et.al, 2011,s.125).

Språket som används är sakligt men ändå lättförståeligt. Strukturen i texten blandas med bilder och faktarutor. Författaren beskriver relationer och normer för läsaren på ett sätt där man blandar läsarens förkunskaper med vetenskaplig teori för att ge en hel förståelse. I texten finns det flera citat som skapar relativisering och ger möjlighet till ställningstaganden .

7.3.5 Lust

Vikten av att man ska vara överrens vid sexuella aktiviteter är något som båda böckerna trycker på. Att man inte ska överträda andra personers gränser för vad man själv anser vara ok och att man tyvärr allt för ofta kan läsa om dessa företeelser i dagspressen.

Genom att ta upp ämnet i förhållande till dagspressen visar författarna på autentiskt material, och hur ämnet framställs i media. Detta kopplar kunskaper kring lust med elevernas vardag. Därmed blandas vetenskaplig kunskap med elevernas egna vardagskunskaper. Detta visar på metakognitivt lärande.

7.4 Medan jorden snurrar, Naturkunskap kurs B, Natur och Kultur

Läroboken har ett mindre innehåll av sex- och samlevnadskunskaper med i sitt innehåll. Detta gör också att flertalet principer inte uppfylls. Strukturen i texten gör att det blir svårt att skapa ett sammanhang och se hur de olika fokuseringspunkterna hänger samman. Inget autentiskt material finns med och man visar heller inte på olika perspektiv eller konflikter. Till boken finns inga arbetsuppgifter för att jobba vidare med problematiseringen av ämnet och författaren har inte försökt att använda sig av lustprincipen för att locka till vidare läsning. Däremot har författaren tagit upp lite olika fokuseringspunkter angående det sexualfysiologiska temat t.ex. menstruationscykeln och könshormoner.

7.4.1 Fysiologi

De områden som läroboken berör inom detta tema är könshormoner, menstruationscykeln, äggceller, spermier och havandeskap.

Under könshormoner tar man upp de könshormoner som vi har i kroppen (östrogen, progesteron, puberteten, FSH, LH). Man beskriver vilka effekter hormonerna har och kommer in på kvinnas menstruation, för att ge exempel på att kvinnor kan känna humörsvingningar under perioden och att man kan få premenstruell spänning (PMS).

Textens struktur gör att samtliga delar ligger skilda från varandra. Detta skapar svårigheter att skapa en helhetsbild över avsnittet. Boken arbetar dessutom inte med studieuppgifter vilket inte skapar någon form av problematisering. Inte heller upp några konflikter. Detta gör att det blir svårt att argumentera kring ämnet och skapa sig en åsikt.

7.4.2 STD/STI

Hela avsnittet är samlat i ett gemensamt stycke där man beskriver varför mikroorganismer trivs vid människans könsorgan, hur de kan sprida sig och vad de överlag kan ge för komplikationer. Man fokuserar inte direkt på någon specifik sjukdom, utan man nämner aids, syfilis, gonorré och klamydia.

Under stycket har man placerat en bild på en aidssjuk kvinna med en underrubrik: "Aids-sjuk kvinna och hennes son i Sydafrika. Landet har störst antal hiv-smittade och aids-sjuka i världen, ca 4,5 miljoner" (Svanfeldt, Svensson, 2003, s.124).

7.4.3 Preventivmedel

Författaren har valt att inte ha någon form av innehåll som kan kopplas till avsnittet preventivmedel.

7.4.4 Relationer

Författaren har valt att inte ha någon form av innehåll som kan kopplas till avsnittet relationer.

7.4.5 Lust

Författaren har valt att inte ha någon form av innehåll som kan kopplas till avsnittet lust.

7.5 Insikt Naturkunskap, Naturkunskap kurs 1a1, Natur och Kultur

Författaren till denna bok har tagit upp nästan samtliga principer som undersökts under denna analys. Däremot har man valt att inte använda sig av något autentiskt material (autenticitetsprincipen) eller instuderingsfrågor (problematiseringsprincipen). För att läsaren ska få medel för att kunna göra ställningstaganden ger texten flera exempel på: perspektiv, vardagskunskaper/vetenskaplig kunskap, konflikt och hur dessa samverkar i dagens samhälle.

7.5.1 Fysiologi

Under rubriken ”*Vad händer i kroppen vid sex*” (Kirsebom, 2011, s.92) finns en översiktlig bild över hur mannens och kvinnans organ är uppbyggda. Fokuseringen i texten är däremot främst på kvinnans underliv och dess olika anatomiska delar (slidkrans, blygdläppar, klitoris). Konflikten om mödomshinnan tas upp som en del av texten och vad detta hudveck egentligen innebär. Därefter förklaras hur det kvinnliga könsorganet reagerar vid sexuell stimulans.

Det som fokuseras angående mannens könsorgan är hur svällkropparna i penis sväller och frambringar en erektion, stånd. Utöver erektion tas även ollonet upp samt de körtlar som skapar ett smörjande sekret. Under rubriken ”*Kroppens fortplantningssystem*” har författaren valt att berätta mer kring mannens könskörtlar (testiklar), spermier, sperma och prostata.

Orgasm tas upp under en egen underrubrik. Författaren har valt att beskriva orgasmen på följande sätt.

”När den sexuella lusten når sin höjdpunkt kan man få orgasm, sexuell utlösning. Då drar musklerna ihop sig rytmiskt. Det kan kännas som rysningar, darrningar, bultanden eller att det rycker till i kroppen. Orgasmen kan vara olika stark och kännas på olika sätt vid olika tillfällen. Oftast är den över på några sekunder, och efteråt känner man sig avslappnad” (Kirsebom, 2011, s. 93).

I texten har man försökt framföra olika perspektiv när det gäller orgasm. Genom att beskriva upplevelsen av orgasm kan vara olika mellan olika personer, samt att man inte alltid upplever orgasm vid ett avslutat samlag. För att beskriva hur orgasm kan uppkomma ger man förslag på olika perspektiv hur man kan få sexuell utlösning: ensam genom onani, genom smekningar eller genom oralsex.

Könshormoner och deras betydelse för utvecklingen av vårt fortplantningssystem tas upp genom att förklara hur de påverkar oss inuti och utanpå kroppen. Detta ger en förklarande bild för läsaren och gör det mer aktuellt. Att kunna se vad som händer med kroppen och inte bara läsa om det i en bok ger en tydlig metakognitiv koppling mellan läsarens förkunskaper och den vetenskapliga kunskapen.

En annan fokusering i boken är *Menstruationscykeln*, som beskrivs med ett språk för att försöka förklara cykelns olika delar med ett vardagligt språk. Genom att använda måttenheter

som deciliter och ge tydliga symptom på järnbrist (huvudvärk, yrsel, trötthet) skapas en lättförståelig överblick av cykeln och texten optimeras för läsaren. PMS tas också upp för att visa att upplevelsen av mens är olika för alla kvinnor, detsamma gäller för hur mycket man blöder under menstruationen.

I graviditetsavsnittet försöker man täcka en stor del av de komplikationer, processer och val man står inför. Till en början får man läsa om vilka villkor som måste stämma överrens för att en graviditet ska uppstå samt med vilka symptom man kan upptäcka graviditeten. Därefter förklaras fostrets utveckling genom hela graviditeten. Under detta stycke tar man även upp de svårigheter som kan dyka upp hos fostret ex. missbildningar. I ”Friskt eller sjukt” (Kirsebom, 2011, s.104) tas olika typer av tester (ultraljud, KUB-test, cellprover, genetisk analys) upp som kan visa på hur fostret har utvecklats. Man tar även upp de konflikter som uppstår när det kommer till vetenskap kontra etiska aspekter.

Konflikter som tas upp i bokens innehåll är abortfrågan, att inte bli med barn fast man vill eller att få beskedet att ditt ofödda barn är mycket sjukt. Dessa konflikter beskrivs ifrån flera perspektiv och frågeställningar.

”Abort är en komplicerad fråga. De som är för fri abort anser att kvinnans rätt att bestämma över sin kropp och liv går först. De som är emot ser det som att ingreppet tar ett barns liv, även om det görs tidigt i utvecklingen” (Kirsebom, 2011, s.105).

”Föräldrar som fått besked om en skada eller sjukdom hos fostret står inför ett val som är svårt för många” (Kirsebom, 2011, s.105)

7.5.2 STD/STI

Under rubriken ”*Könsjukdomar*” (Kirsebom, 2011, s.96) inleder författaren med att beskriva varför bakterier och svampar trivs i kroppens miljö, och att virus lätt kan spridas vid samlag. Texten förklarar översiktligt hur olika infektioner kan påverka oss på olika sätt och att vissa är lite mindre allvarliga än andra.

HIV och klamydia är de sjukdomar som fokuseras mest på i texten. De olika symptomen beskrivs och att HIV viruset utvecklas till Aids. Aidsproblematiken i världen tas upp, vilket är en verklighetsanknytning. ”2009 var över 30 miljoner människor smittade med HIV och närmare 2 miljoner dog i aids, varav en kvartsmiljon var barn under 15 år” (Kirsebom, 2011, s.96).

Texten fokuserar också kring vikten av kontrollera att man inte bär på smitta och att meddela sin partner/partners. Smittskyddslagen tas upp och konkretiseras med ett lättspråk för att optimera förståelsen hos läsaren. Vaccinationer för några sexuellt överförbara sjukdomar tas med i texten och hur man som kvinna kan undvika cancer genom att utföra cellprovstester och eller använda sig av vaccin.

7.5.3 Preventivmedel

Detta avsnitt får en liten plats i läroboken. Under rubriken ”*När man inte vill ha barn*” (Kirsebom, 2011, s.101) inleder man med att sänka två vanliga missuppfattningar kring preventivmedel. Att det skulle finnas säkra perioder, där man absolut inte kan bli gravid eller

att avbrutet samlag är en välfungerande metod. Författaren hänvisar också till att preventivmedelsrådgivning kan göras på ungdomsmottagningen.

De olika preventivmedel som läroboken tar upp är: kondom, femidom, pessar, spiral, spermiedödande medel, p-piller/mini-piller, andra hormonpreparat, dagen-efter-piller och sterilisering. Till varje preventivmetod beskrivs även hur det fungerar och vad det skyddar emot.

7.5.4 Relationer

I texten om relationer fångas flera olika perspektiv. Man försöker bl.a. visa på flera olika sätt att se på kärlek och sexualitet och att det inte endast finns ett. Dessutom bidrar texten till en förståelse kring de konflikter som kan uppstå när det kommer till hur vi ser på sexualitet utifrån de normer, traditioner och kulturer som finns i samhället.

Under rubriken *Sexualitet och förföljelse* beskrivs en verklighet där homosexualitet anses vara illegalt i många länder. Konflikten mellan människans sexualitet och samhällets lagar, normer eller traditioner leder till att människor misshandlas förföljs och mördas. Dessutom tar författaren upp den situation som många homo- och bisexuella upplever i Sverige, att det även här förekommer diskriminering. Synen på sexualitet beskrivs i läroboken som något som är i förändring och att vi idag i Sverige arbetar för ett mer jämställt samhälle, där din sexualitet inte ska leda till diskriminering.

Familjesynen är också i förändring. Den urtypiska familjekonstellationen mamma, pappa, barn beskrivs som en del av den heteronorm som finns inbyggt i dagens samhälle. För några år sedan skulle en familj med två föräldrar av samma kön anses vara helt oacceptabelt, men nu i och med förändringar i samhället finns även dessa familjer.

Omskärelse och könsstympling är en kulturell handling och konflikt som tas upp i texten. Boken tar upp omskärelse som idag är laglig i Sverige, om detta utförs av en professionell personal och innan två månaders ålder. Dessutom tas även diskussionen upp angående huruvida barn egentligen ska få/behöva genomgå en sådan operation, eftersom de inte själva kan visa samtycke för ingreppet. Könsstympling beskrivs som en tradition med många skadliga konsekvenser för flickan. Texten diskuterar dessa konsekvenser samt vad detta ingrepp egentligen innebär för flickan. Relativiseringsprincipen kan härledas här till att läsaren får aktiveras in i frågan och får nya kunskaper, för att sedan kunna göra ett ställningstagande.

7.5.5 Lust

Sex mot någons vilja är ett avsnitt i boken där problematiken kring våldtäkt och sexuellt kränkande behandling tas upp. Vikten av att lust måste uppstå för att alla parter ska njuta av sex beskrivs som ett viktigt kriterium. För att ge en större helhet kring vad det innebär med en våldtäkt beskrivs flera scenarior som alla är en våldtäkt. *Sexköp* tas upp under en egen rubrik. Problematiken med människohandel och vad den svenska lagen säger om detta behandlas kortfattat.

Läroboken arbetar inte med problemlösning i form av övningsuppgifter. Däremot under ett eget avsnitt Du spelar roll tar författaren upp ”Din kropp är bara din” (Kirsebom, 2011, s.107). Under stycket relativiserar författaren att man äger sin egen kropp och bestämmer själv över denna. Språket är lätt skrivet och texten är uppdelad i flera mindre stycken som är direkt kopplade till dagens olika konflikter i samhället.

8. Diskussion

8.1 Vad har författarna valt att fokusera på för områden i läroböckerna?

Vad författarna har valt att lägga fokus på skiljer sig mellan böckerna. Generellt sett lägger böckerna, för den äldre kursen Naturkunskap B, mer fokus på det sexualfysiologiska (med undantag för Bonniers bok), emedan de för kursen Naturkunskap 1a1 har mer fokus på normer och relationer.

Vid undersökningen visade det sig också att innehållets fokus, mellan förlagen, också skilde sig. För kursen Naturkunskap 1a1 kunde man se att författarna till Bonniers bok lagt fokus på autenticitetsprincipen och har flera exempel på material kopplat till sin egen text. De andra två förlagen har inte med liknande material i sina texter, även om Gleerups författare nämner att andra studier finns som stärker det man själv säger.

Författaren till Gleerups bok har arbetat mycket med att påvisa flera perspektiv på konflikter och vill ge flera möjliga lösningar till läsaren. Ett exempel på detta är att man ger flera exempel på preventivmedel och hur dessa används och skyddar. Detta beskrivs även bra i Natur och Kultur, men i Bonniers bok har man endast valt att prata om kondomen samt om skyddande vaccin mot könssjukdomar.

I Natur och Kulturs bok har författaren valt att inte arbeta med instuderingsfrågor, vilket är något som de andra förlagens författare valt att göra. Istället uppmanar texten till eget ställningstagande hos läsaren genom struktur- och lustprincipen, för att detta ska kunna ge eleverna möjlighet till ett eget ställningstagande (Skolverket2, 2011).

Något som samtliga författare har är att man med enkelt språk förklarar hur vetenskapen och samhället ser ut idag. Genom att använda ett språk som är anpassat för läsaren ger det upphov till en bättre förståelse och lust till att lära sig mer (Hermansson Adler, 2009, s.2-3).

8.2 Har läroböckernas innehåll förändrats?

Utifrån resultaten från textanalysen kan man tydligt se att det har skett förändringar hos två av tre förlag, när det gäller utformningen av materialet. När det kommer till Bonnier Utbildning är skillnaden i materialet inte så stort. Detta kan bero på att upplagan av läroboken för Naturkunskap B utgavs betydligt senare än för de andra läroböckerna med samma inriktning. Genom att boken utgavs 2008 och de nya styrdokumenterna kom 2011 finns det anledning att tro att författarna har anpassat materialet för att passa in i samhällsdebatten, och därmed är mer uppdaterade än de andra böckerna.

Det som klart har förändrats är hur man har arbetat med relation, lust och norm. I de nyare läroböckerna, från 2011, finns tydliga uppdelningar där man behandlar ordet norm och hur det är kopplat till hur vi ser på och hur vi uppträder i samhället. Detta stämmer väl överrens med Ambjörnssons definitioner av norm (Ambjörnsson, 2003, s.67). Med språket som böckerna är skrivna på försöker författarna att skapa ett kritiskt tankesätt.

I Magnusson Adlers (2009) forskning kring de vanligaste läroböckerna i biologi på högstadiet kunde man tydligt se att språket i böckerna var relevant för årsgruppen samt att valet av

innehåll var bra. Däremot var mängden autentiskt material bristfälligt (Hermansson Adler, 2009, s.9). Detta är något som jag även har kunnat se i denna textanalys. Läroböckerna, både för de nya och gamla styrdokumenterna, var relativt lättlästa och texterna visade på att man har försökt förklara vetenskapen på ett enklare sätt. Dessutom är det autentiska materialet även i dessa böcker för gymnasiet begränsade i andelen autentiskt material, vilket är en av anledningarna till att innehållet skiljer sig mellan de olika böckerna och förlagen.

Innehållet i läroböckerna i kursen Naturkunskap B från förlagen Gleerups och Natur och Kultur skilde sig markant från de nyare upplagorna. Flera av de olika teman som textanalysen undersökte fanns inte representerade alls eller mycket lite i böckerna. Detta är även något som Johansson upptäckte i sin undersökning (Johansson, 2009, s.29). I de nyare böckerna får ämnet en tydligare roll i innehållet och olika teman kan tydligt utläsas i texten. Att man därför ser en tydlig skillnad på den äldre och den nyare litteraturen kan därför kopplas till den nya kursplanen.

När det kommer till att ha med autentiskt material var detta inte alls en del av de äldre läroböckernas innehåll. I läroböckerna från Bonnier Utbildning fanns det däremot med under vissa avsnitt. Det autentiska materialet kan vara till stor hjälp för läsaren för att koppla kunskapen i boken till sitt eget vardagsliv. Bristen på detta material kan leda till vissa svårigheter för eleverna att skapa sig en full förståelse för ämnet (Hermansson Adler, 2009, s.9).

I de nyare läroböckerna, inklusive Naturkunskap B från Bonnier Utbildning, behandlar och diskuterar man kring kulturella konflikter, som mödomshinnan, omskärelse och abort. I dessa avsnitt försöker man ge flera perspektiv och hur dessa kan tolkas felaktigt och skapa konsekvenser. Att starta sådana resonemang i läroböckerna skapar möjlighet att arbeta vidare med dessa frågor i klassrummet och ge möjlighet att integrera detta i andra skolämnen. I och med detta kan man också göra kunskapen om sex och samlevnad mer relevant i flera andra skolämnen, vilket ibland är svårt att få till (Hermansson Adler, 2009, s.9 och Nordenmark, 2011, s.94).

8.3 Hur behandlas frågor angående normer rörande människans sexualitet, lust, relationer och sexuella hälsa?

Normer och relationer har fått en betydligt tydligare del i läroböckerna i och med de nya kursmålen (Skolverket^{2,3}, 2013). När det kommer till normer nämner man hur vi idag skapar och förhåller oss till normer och hur dessa normer kan verka negativt för vissa. I texterna om normer ifrågasätts hur det ser ut i samhället idag. I *Insikt Naturkunskap*, Natur och Kultur ifrågasätter man hur vi i samhället ser på att vi ska finna en partner av det andra könet och bilda en familj och hänvisar där till den heteronorm som dominerar samhället. Även de andra läroböckerna från 2011 är normkritiska och hänvisar till att det finns fler rätta sätt än ett, när det gäller sexualitet och relationer.

I de äldsta böckerna från Gleerups och Natur och Kultur fanns inte normer representerat i någon form. Därmed kan man se att de nya kursmålen har fått ett stort inslag i utformningen av de nya läroböckerna.

Sexualitet framställs i de nyare läroböckerna som något viktigt och att man känner att denna får uttryckas utifrån den egna personens val. Världshälsoorganisationens definition av sexualitet är att detta är ett mänskligt grundbehov, så att man får möjlighet att känna närhet till andra individer (Nationalencyklopedin3, 2013). Böckerna försöker att förmedla vikten av att få känna närhet till en annan människa och inte vem den andra är. Man kritiserar den samhällsliga norm som finns kring människans sexualitet, lust och relationer. Författarna försöker med texten ge läsaren kunskap och verktyg till att skapa sig en egen uppfattning kring dessa frågor.

I den äldre litteraturen beskrivs inte lust i någon bemärkelse. Däremot hanteras den på likartade sätt i den nyare litteraturen. Att man äger sin egen kropp och att man måste ha lust för att få lust (Henriksson, 2011). Lust beskrivs av Nationalencyklopedin som ett mänskligt grundbehov och hjälper människan att uppfatta erotiska signaler (Nationalencyklopedin2, 2013). Något som författarna väljer istället att trycka på är vikten av att respektera sin partner/partners till att göra något som man inte vill, även om detta ibland kan vara svårt att förstå (Henriksson, 2011, s.167). Författarna till läroböckerna lägger också fokusering kring sexuella aktiviteter där lust inte är inkopplat. Man diskuterar kring våldtäkt och i *Natur och Kultur* kommer man även in på Sexhandel (Kirsebom, 2011, s.107). Genom att trycka på vikten av respekt till din partner/partners kan kanske också leda till att man visar större respekt till andra människor i samhället.

I samtliga läroböcker för den nya ämnesplanen från 2011 diskuterar man synen på mänskliga relationer, hur dessa har förändrats och hur nya familjekonstellationer har blivit mer accepterade. Detta är något som Sabuni utlyste i sin debattartikel i *Dagens nyheter* (Sabuni, 2011). Genom att skolan visar på att vi lever olika liv och att man ska visa respekt för alla människor oavsett hur man väljer att leva, skapar detta en större tolerans i samhället. Med större tolerans i samhället blir även trakasserierna färre och vi kan leva mer jämställt (Ibid).

Även sexuell hälsa tas upp i större utsträckning i de nyare upplagorna av läroböckerna. Ett tydligt exempel på detta är att man diskuterar kring de negativa konsekvenser som uppkommer vid könsstympning (Hermannson 2011 och Kirsebom, 2011). Genom att diskutera kring problemen som uppstår för de kvinnor som utsätts för denna behandling, ger det mer kunskap till att skapa sig en uppfattning kring hur man själv tycker i frågan. När det kommer till STD/STI tar samtliga böcker i undersökningen mer eller mindre upp dessa, däremot skiljer det sig betydligt hur mycket, då man i *Medan jorden snurrar, Natur och Kultur* endast under en liten rubrik nämner aids. Därmed kan man även se att detta kursmål har förbättrats då den nyare litteraturen diskuterar dessa aspekter i betydligt större utsträckning.

8.4 Framtida forskning

När de nya styrdokumenterna togs i kraft 2011 skedde det stora förändringar för läraren, vilket gör att ett område som är värt att fortsätta undersöka är hur lärare ser på sina egna kunskaper i ämnet sex och samlevnad.

Som lärare måste man kunna behärska flera olika typer av kunskaper. I och med de nya förändringarna på lärarutbildningen kommer de framtida lärarna att ha bättre förutsättningar för att förmedla sex och samlevnad. Frågan kvarstår dock, hur det blir för de äldre kollegorna

eller de lärarstudenter som går kvar på den äldre lärarutbildningen. Hur mycket hjälp och stöd har läraren fått för att förändra sin undervisning till de nya målen? Känner läraren att man har de kunskaper som krävs för att kunna genomföra undervisning i ämnet? Har man fått någon form av vidareutbildning i ämnet?

Det skulle också vara intressant att följa upp denna studie och se hur skolorna arbetar med det nya materialet ute i verksamheten, för att se hur man väljer att integrera undervisningen och om detta ens uppfylls, eller om man väljer att använda sig av andra typer av inlärningsmaterial, t.ex. internet.

9. Konklusion

I min framtida roll som lärare kommer jag med mina elever att tillsammans arbeta med frågor rörande sex och samlevnad. Utifrån denna undersökning kan man se att detta område har fått ett större utrymme i litteraturen efter ändringar i styrdokumentet. Den nya litteraturen ger mycket relevant information till läsaren med ett lättläst språk, däremot har varje bok lagt fokus på lite olika saker.

Bonnier Utbildning har som förlag satsat på att få med en god diskussion och skapa lust till lärande genom att använda sig av autentiskt material, i form av andra studier. Detta för att påvisa för läsaren hur lärotexten hör samman med dagens samhälle.

Författaren till Gleerups bok har valt att skapa fortsatt intresse och debatt genom att ge flera perspektiv på konflikter och lösningar. Man vill skapa en bredare bild över hur sex och samlevnad framställs i samhället och hur vi kan upprätthålla vår sexuella hälsa.

I Natur och Kultur har författaren arbetat med texten för att skapa intresse till fortsatt lärande. Genom att beskriva samhället med hjälp av konflikter och konsekvenser av handlingar skapar författaren en text som tillåter fortsatt tänkande kring de samhällsproblem som idag finns.

Alla böckerna ger en god grund till att utföra sexualundervisning . Däremot är det fortfarande viktigt att man som lärare är lyhörd och tar in hur det ser ut i elevens vardag. Samhället är i ständig förändring och man måste se till att man har aktuellt material, för att ge eleverna de bästa förutsättningarna för att skapa sig en egen uppfattning och kan göra sina egna val.

Den största förändringen i litteraturen mellan de olika kursplanerna är att man nu lägger mer vikt på att delge mer kunskaper kring sex och samlevnad, både när det kommer till samhällseliga normer och sexualitet till sexualfysiologi. Genom att författarna väljer att ta upp de konflikter som uppstår i samhället, kan man fortsätta att använda materialet och integrera dessa problem med skolans övriga ämnen. Detta ger en större överblick för eleverna och ger dem en bättre förståelse för hur sex och samlevnad är en del av samhället.

Att sex och samlevnad har fått ett starkare genomslag i dagens undervisning visar på hur viktig denna kunskap är för ett fungerande samhälle. Eftersom det har visat sig att skolan är en betydelsefull informationskälla för eleverna (Socialstyrelsen, 2010, s.52), är det viktigt att man i skolan kan ge de kunskaper som eleverna har rätt till. Därmed är de didaktiska val som läraren gör av stor vikt i elevens kunskaper kring sex och samlevnad.

10. Referenser

Ambjörnsson, Fanny (2003). *I en klass för sig. Genus, klass och sexualitet bland gymnasietjejer*. Avhandling. Stockholm: Ordfront förlag.

Bengtsdotter Katz, Viktoria och Wallin, Anita, (2009) *Kartläggning av utbildning i sex och samlevnad vid lärarutbildningarna i Sverige 2008 -översikt över befintliga kurser och moment inom sex- och samlevnadsundervisning i lärarutbildningar*. Institutionen för pedagogik och didaktik, Göteborgsuniversitet. Tillgänglig på Internet:

http://www.idpp.gu.se/digitalAssets/1286/1286011_Kartl_ggning.pdf (hämtad 2013-10-25)

Bäckman Maria (2003). *Kön och känsla. Samlevnadsundervisning och ungdomars tankar om sexualitet*. Göteborg; Stockholm: Makadam förlag, 2003.

Centerwall, Erik. (2005). "Med moralen som styrmedel". I Nilsson, Agneta (red.) *Hela livet – 50 år med sex och samlevnad*. Malmö: Liber Förlag.

Forsberg, Margareta (2005). *Ungdomar och sexualitet. En forskningsöversikt 2005*.

Stockholm: Statens folkhälsoinstitut. Tillgänglig på Internet:

<http://folkhälsostämman.se/PageFiles/3362/r200618Ungdomarochsex0605.pdf> (hämtad 2013-12-19).

Hermansson Adler, Magnus (2009). *Sex- och samlevnad läromedelsanalys*. Institutionen för pedagogik och didaktik. Göteborgs universitet, Rapportdel 2. Tillgänglig på Internet:

www.ipd.gu.se (hämtad 2013-10-23)

Johansson, Anna (2009). *I väntan på sex- och samlevnadsundervisning*.

Elevers möjligheter till sexualundervisning på gymnasieskolan, 8 intervjuade gymnasierectorer och läromedelsanalys. Lärarexamensarbete, Uppsala Universitet

Mattson Marcus (1991). *När fungerar samlevnadsundervisningen? Intervjuer med skolpersonal*. Socialstyrelsen, Stockholm 1991.

Motion till riksdagen 2009/10: Ub378 av Roland Bäckman (s). *Sexualundervisning i lärarutbildningen*. Tillgänglig på Internet: <http://www.riksdagen.se/sv/Dokument->

[Lagar/Forslag/Motioner/Sexualundervisning-i-lararutbi_GX02Ub378/?text=true](#) (hämtad: 2013-12-19)

1)Nationalencyklopedin(2013). Sökord ”norm”, besökt (2013-11-09 a). Tillgänglig på internet: www.ne.se

2)Nationalencyklopedin(2013). Sökord ”sexualitet”, besökt (2013-11-09 b). Tillgänglig på internet: www.ne.se

3)Nationalencyklopedin(2013). Sökord ”hälsa”, besökt (2013-11-09 c). Tillgänglig på internet: www.ne.se

Nordenmark, Love(2011). *Sex och samlevnad i skolan*. Nordstedts Förlagsgrupp AB, 2011.

RFSU(2010) *Regeringen har lyssnat på kritiken: Sex och samlevnad in på lärarutbildningen*.

Tillgänglig på internet: <http://www.rfsu.se/sv/Om-RFSU/Press/Pressmeddelanden/2010/Regeringen-har-lyssnat-pa-kritiken-Sex-och-samlevnad-in-pa-lararutbildningen/> hämtat(2013-10-30)

Sabuni, Nyamko (2011) Lärare måste bli bättre på att undervisa om sex. *Dagens Nyheter*

2011-07-12 Tillgänglig på internet: <http://www.dn.se/debatt/lararna-maste-bli-bättre-på-att-undervisa-om-sex> (hämtad 2013-10-23)

Skolverket1 (2011) *Om ämnet Naturkunskap* Tillgänglig på internet:

<http://www.skolverket.se/forskola-och-skola/gymnasi utbildning/amnes-och-laroplaner/nak> (hämtad 2013-11-27)

Skolverket2 (2011) Ämnesplan Naturkunskap 1a1, 50 poäng. Tillgänglig på internet:

<http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasi utbildning/gymnasieskola/nak?tos=gy&subjectCode=nak&lang=sv> (Hämtad 2013-12-06)

Skolverket3 (2011) Ämnesplan Naturkunskap 1b, 100 poäng. Tillgänglig på internet:

<http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasi utbildning/gymnasieskola/nak?tos=gy&subjectCode=nak&lang=sv> (Hämtad 2013-12-06)

Skolverket4. (2000): *NK1201 - Naturkunskap A*, SKOLFS: 2000:9 Tillgänglig på internet:
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0304&infotyp=5&skolform=21&id=3203&extraId=> (Hämtad 2013-12-06)

Skolverket5. (2000): *NK1202 - Naturkunskap B*, SKOLFS: 2000:9 Tillgänglig på internet:
<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0304&infotyp=5&skolform=21&id=3278&extraId=> (Hämtad 2013-12-06)

Socialstyrelsen (2010). *Ungdomar och sexualitet*. Tillgänglig på internet:
http://www.socialstyrelsen.se/folkhalsa/hiv aids/Documents/UB0910_Specialrapport_Socialstyrelsen_utan_logo.pdf (Hämtad: 2013-12-06)

Sörensdotter, Renita (2010). Kapitel 5 En störande, utmanande och obekvämlig pedagogik. Om Queerteoriernas relevans för en normbrytande undervisning. I Bromseth, J. och Darj, F.(red) Normkritisk pedagogik. Makt, lärande och strategier för förändring,(135-155). Uppsala, Uppsala tryck

Wikman, Tom (2004). På spaning efter den goda läroboken: om pedagogiska texters lärande potential. Åbo, Åbo Akademis förlag